

УДК 37.013.77:629.7

Оксана Коваленко

Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету
ORCID ID 0000-0001-5617-6994

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті проведено аналіз наукової психолого-педагогічної літератури щодо педагогічних умов формування професійної компетентності, зокрема в майбутніх фахівців в умовах сучасної підготовки в авіаційних ВНЗ. Виділено суттєві ознаки педагогічних умов. Уточнено поняття педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх авіаційних фахівців. Охарактеризована професійна підготовка майбутніх авіафахівців як педагогічний процес. Висвітлено ключові компетентності та компоненти готовності майбутніх авіафахівців до професійної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, педагогічний процес, авіафахівець, професійна компетентність, професійна підготовка, готовність, діяльність.

Постановка проблеми. Забезпечення безпеки польотів під час стрімкого розвитку та вдосконалення авіаційного транспорту, вимагає від авіафахівців сформовану на високому рівні професійну компетентність. Тому підготовка майбутніх авіафахівців, за яку відповідають авіаційні вищі навчальні заклади, має бути на належному рівні відповідно до вимог Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO) та Європейської агенції з безпеки польотів.

Аналіз актуальних досліджень. Питання про педагогічні умови розглядається в роботах багатьох відомих дослідників (Н. Руденко, І. Мельничук, І. Лернер, В. Максимов, В. Андрєєв, Ю. Бабанський, О. Федорова, М. Малькова, Т. Каминіна, Т. Гуцан, О. Дурманенко, В. Манько, О. Бражнич, О. Попадич, К. Біктагіров, А. Семенова і В. Стасюк, А. Маркова, А. Наїн, А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий, К. Ярощук, В. Карпічев, Л. Хоменко-Семенова, В. Ледньов, Л. Загребельна, О. Пехота, І. Смирнова та ін.) в якості компонента навчально-виховного процесу у вищій школі та розкриває сутність педагогічних умов у різному контексті.

У сучасній психолого-педагогічній літературі чимало досліджень присвячено формуванню професійної компетентності фахівців різних галузей. Водночас проблема формування професійної компетентності в майбутніх фахівців авіаційної галузі лишається недостатньо дослідженою. Крім того, потребують ґрунтовного вивчення педагогічні чинники, що впливають на формування професійної компетентності в майбутніх авіафахівців.

Наукові дослідження професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі набувають досить широкої актуальності. Лише за останні п'ять років з цієї проблематики були захищені докторські (Т. Плачинда, Г. Лещенко) та кандидатські дисертації (Т. Лаврухіна, Я. Мандрик, Г. Полоз,

С. Мартиненко, О. Москаленко, І. Борець, Г. Герасименко, І. Колодій, О. Задкова, Г. Пухальська та ін.), у яких аналізувалося питання професійної підготовки авіаційних фахівців. Проте їхні дослідження не ставили на меті обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців у процесі вивчення природничих дисциплін.

Мета статті. Вивчення наукової думки щодо педагогічних умов формування професійної компетентності, зокрема майбутніх фахівців в умовах сучасної підготовки в авіаційних ВНЗ.

Методи дослідження: аналіз, систематизація й узагальнення даних психолого-педагогічної літератури (теоретичні) з метою з'ясування стану розробленості вище зазначеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У межах порушеної психолого-педагогічної проблеми необхідно розглянути сутність основних її понять – «педагогічні умови» та «професійна компетентність». У науковій психолого-педагогічній літературі є багато визначень поняття «педагогічні умови», що засвідчує його складність та багатогранність. За системним визначенням вітчизняного вченого Є. Хрикова [10, 12], яке нам імпонує, педагогічні умови можна схематично представити таким чином (рис. 1).

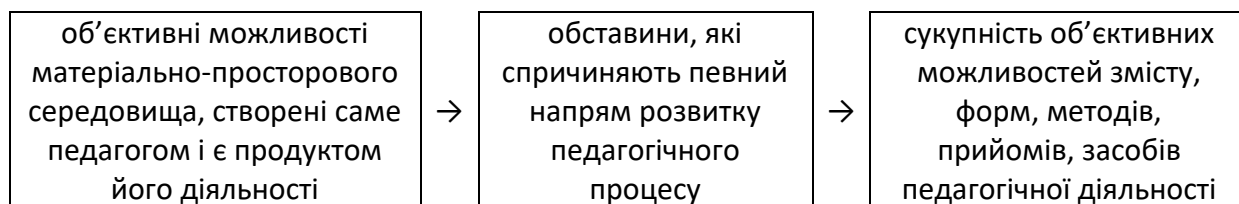

Рис.1. Педагогічні умови за Є. Хриковим

Нами проаналізовано й узагальнено сутність поняття «педагогічні умови» (табл. 1). Кожне з визначень висвітлює одну його грань; визначення не суперечать, а доповнюють одне одного.

Суттєвими ознаками педагогічних умов, на нашу думку, є:

- передумови навчального педагогічного процесу;
- наповнення: сукупність можливостей, обставин, параметрів, факторів, характеристик, чинників, особливостей;
- результат: досягнення цілі, вирішення завдання, успішність, ефективність і оптимальність процесу.
 - Вважаємо за необхідне розглянути погляди українських дослідників щодо педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі.

Аналіз поняття «педагогічні умови»

автор/автори	поняття «педагогічні умови»
А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий	Зовнішні (позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів, стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) чинники, що впливають на процес досягнення мети
В. Андреев	Результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення цілей
Ю. Бабанський	Необхідні й достатні обставини, що впливають на ефективність навчально-виховного процесу
К. Біктагіров	Обставини, при яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й учіння) подані в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу плідної співпраці між викладачем і курсантами, що забезпечує плідне викладання, керівництво навчальним процесом, а курсантам – успішне навчання
О. Бражнич	Сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети
Т. Гуцан	Структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей, завдяки яким реалізуються компоненти технології
О. Дурманенко	Особливості організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості студента, об'єктивно забезпечують можливість їх досягнення
Л. Загребельна	Обставини, від яких залежить і на основі яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості
Т. Каминіна	Сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у педагогіці завдань; такі умови, що спеціально створюються в педагогічному процесі та реалізація яких забезпечує найбільш ефективний його перебіг
В. Карпичев	Зовнішні обставини, які забезпечують функціонування та розвиток процесу, що вимагає певного упорядкування – організації
І. Лернер	Чинники, що забезпечують успішне навчання
В. Лєдньов	Сукупність об'єктивних можливостей і обставин, що супроводжують навчальний процес, які певним чином структуровані та спрямовані на досягнення визначеної педагогічної мети
В. Максимов	Сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, необхідних для забезпечення ефективного функціонування всіх компонентів освітньої системи, залежної від цілей, завдань, змісту, форм і методів цієї системи
М. Малькова	Сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей
В. Манько	Взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх

	характеристик навчання, яка забезпечує високу результативність навчального процесу й відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності
А. Маркова	Результат цілеспрямованого відбору, моделювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей
І. Мельничук	Організація навчально-виховного середовища, вибір спеціальних засобів, методів, форм навчання викладачем у вищій школі, де відбувається їх діяльність та реалізуються заплановані завдання з певним результатом
А. Наїн	Сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань
О. Пехота	Категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети
О. Попадич	Цілеспрямовано створені обставини в тісній взаємодії педагогічних, психологічних і соціально-економічних чинників (відносин, засобів тощо), що дозволяють педагогові ефективно здійснювати виховну або навчальну роботу
Руд Н. Руденко	Обставини та можливості, від яких залежить успішність функціонування й розвитку педагогічної системи; фактори і правила успішної життєдіяльності педагогічної системи; вимоги, які має виконувати педагог з метою забезпечення успішності протікання педагогічного процесу
А. Семенова, В. Стасюк	Обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, груп людей
І. Смирнова	Сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища ВНЗ, що спрямовані на розв'язання поставлених педагогічних завдань
О. Федорова	Сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання
Л. Хоменко- Семенова	Обставини, що сприяють розвитку чи гальмуванню навчально-виховного процесу, визначені як комплекс засобів, наявних у навчального закладу для ефективного здійснення навчально-виховного процесу
К. Ярощук	Сукупність факторів, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети

І. Смирнова [9, 197] процес формування інтегративних теоретичних знань зі спецдисциплін у майбутніх пілотів вбачає в розвитку професійної мотивації; модульному змістовому структуруванні матеріалу; активному застосуванні проблемних методів у вирішенні міждисциплінарних різнорівневих завдань; позитивних комунікативних взаємовідносинах між курсантами та викладачами. Дослідниця зазначає, що постійна комплексна

системна діагностика знань формує психологічну стійкість майбутніх пілотів до професійної діяльності.

Г. Герасименко [1] визначила фахові компетентності курсантів льотних навчальних закладів як сукупність загальнонаукових, загальноавіаційних і спеціальних знань, умінь, навичок, морально-вольових, фізичних та психофізіологічних якостей, що детермінують ефективне виконання виробничих функцій і типових завдань діяльності на засадах перманентної самоосвіти й самовдосконалення.

Дослідниця кваліфікує педагогічні умови їх формування як загальну сукупність чинників, які позитивно впливають на ефективність та результативність навчально-виховного процесу. У педагогічний процес формування фахових компетентностей курсантів (на прикладі фізики) впроваджено: заохочення курсантської самостійної пізнавальної діяльності та культивування курсантського самоврядування; інтерактивні методи саморозвитку; діалогічний стиль спілкування в розв'язанні міждисциплінарних завдань із урахуванням імплементованого фундаментального базису.

Визначаючи поняття «ключові професійні компетентності майбутнього авіаційного диспетчера», Т. Лаврухіна [3, 171] зазначає, що це сформовані під час професійного навчання компетентності, які будуються на знаннях і вміннях; професійному досвіді, який особа здатна за необхідності активізувати. Сучасна підготовка майбутніх авіаційних диспетчерів у ВНЗ, на думку науковця, спрямована на накопичення знань, набуття професійних навичок і передбачає: початкову теоретичну підготовку; відбір кандидатів за професійними якостями; отримання ліцензії студента-авіадиспетчера; професійну підготовку в тренажерних центрах. Завершальним етапом перед початком професійної діяльності є стажування безпосередньо на робочому місці й отримання ліцензії авіадиспетчера. Формування ключових компетентностей майбутнього авіаційного диспетчера, вважає дослідниця, є актуальною і складною проблемою системи вищої освіти авіаційного напрямку, ступінь розв'язання якої визначає безпеку польотів на повітряних трасах.

Вважаємо за необхідне уточнити поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі» – це якісна багатокомпонентна комплексна характеристика підготовленості фахівця до професійної діяльності в авіації.

Найбільш близька і зрозуміла нам ґрунтовна позиція Р. Макарова [5, 146], який визначив систему професійної підготовки пілотів як сукупність спеціально залучених ефективних засобів підготовки, інтегративний вплив яких спрямований на досягнення єдиної мети – надійності людини-оператора в звичайному та екстремальному режимах професійної діяльності. Учений формулює педагогічну сутність професійної підготовки пілотів, що розглядається як інтегративний педагогічний процес, який сприяє

формуванню психофізіологічних якостей, стійкості до екстремальних факторів професійної діяльності, досягненню високого рівня працездатності. Професійна готовність включає параметри, що пов'язані з професійним здоров'ям, системою поглядів та професійно важливими якостями, знаннями, вміннями, навичками, станами (професійний аспект).

У своїй дисертаційній роботі Г. Пухальська [8] влучно охарактеризувала педагогічний процес професійної підготовки курсантів-пілотів, метою якого є формування професійної компетентності майбутніх пілотів (психологічний та особистісний аспекти). Приєднуємось до думки дослідниці, що ефективними організаційно-педагогічними умовами формування ключових (навчальної, інформаційної, комунікативної, діяльнісної та загальнокультурної) компетентностей є: «практична» мотивація курсантів; диференційований та індивідуальний підхід; використання інтегрованих проектних технологій.

О. Задкова [2], зазначила, що в сучасних умовах зменшення кількості аудиторних занять і збільшення кількості годин, відведених на самостійну роботу, для формування якісної професійної компетентності, важливо максимально оптимізувати навчальний процес. Під поняттям «готовність майбутніх пілотів до вирішення проблемних ситуацій», як категорії діяльності й складової професійної надійності пілота дослідниця, розуміє цілісний прояв усіх сторін особистості (досвіду – знань, умінь і навичок; соціально-обумовлених особливостей – мотивації та спрямованості; індивідуальних психічних процесів – уваги, пам'яті, мислення), що є результатом професійної льотної підготовки, які сприятимуть безпечному виконанню пілотом завдань професійної діяльності. О. Задкова визначила основні психолого-педагогічні умови процесу професійної підготовки: інтелектуальний та творчий розвиток через особистісно-орієнтоване, проблемне або ігрове навчання; творчий навчальний саморозвиток; «практична» комп'ютеризація та тренажерне вдосконалення навчального процесу.

О. Москаленко [6] найбільш широко витлумачила професійну підготовку авіаційних фахівців як інтегративну систему міждисциплінарних знань, умінь і навичок, що забезпечуються використанням цілісного комплексу засобів наземної та льотної підготовки для вирішення практичних завдань професійної діяльності, які дають змогу на системній основі організувати оптимальну взаємодію викладача та курсантів, регламентуються міжнародними авіаційними стандартами ICAO та спрямовані на досягнення гарантованого педагогічного результату.

Науковцем виокремлено такі компоненти готовності авіаційних фахівців до професійної діяльності в екстремальних умовах і ситуаціях: інтелектуально-мотиваційний, професійно-змістовий, психофізіологічний та рефлексивно-коригувальний. Їх включення до навчального процесу льотно-диспетчерського складу у взаємозв'язку і взаємозалежності

сприятиме цілеспрямованій роботі з підготовки курсантів до виконання професійної діяльності у стандартних та нестандартних ситуаціях. Дослідниця акцентує увагу на тому, що ефективність реалізації цілісного педагогічного процесу залежить від органічного взаємозв'язку всіх компонентів навчання: процесу викладання, процесу учіння та самоосвіти. Ці три компоненти навчання об'єднані в єдину педагогічну мету, що конкретизована в навчальних планах і програмах, які розкривають зміст кожної дисципліни та визначають методи, засоби і прийоми її засвоєння.

Г. Лещенко [4] трактує професійну надійність фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті, як інтегративну якість, складовими якої є соціально-особистісний, фахово-діяльнісний та функціональний компоненти зі специфічними для них функціями, що забезпечують здатність зберігати необхідні робочі параметри під час діяльності в екстремальних умовах і за екстремальних ситуацій протягом часу, необхідного для ефективного виконання поставленого завдання, зберігаючи допустимі межі психофізіологічної «ціни» діяльності.

Проаналізувавши професійну діяльність випускників на етапі первинного входження в професію, він стверджує, що даний фахівець має володіти, крім спеціальних знань, умінь, навичок, компетенцій, і професійною надійністю. Експліковано такі педагогічні умови:

- розвиток професійно важливих якостей курсантів у процесі їх фізичної та психофізіологічної підготовки (важливість цієї умови вмотивована високими вимогами до професійно важливих якостей);

- розвиток самоконтролю через самооцінку власної навчально-професійної діяльності (здатність до самоконтролю сприяє тому, що курсант чітко окреслює для себе навчальні та професійні цілі й допомагає в їх реалізації);

- розвиток навичок саморегуляції упровадження в навчально-виховний процес інтерактивних методів навчання (саморегуляція є психологічним механізмом професійної надійності людини);

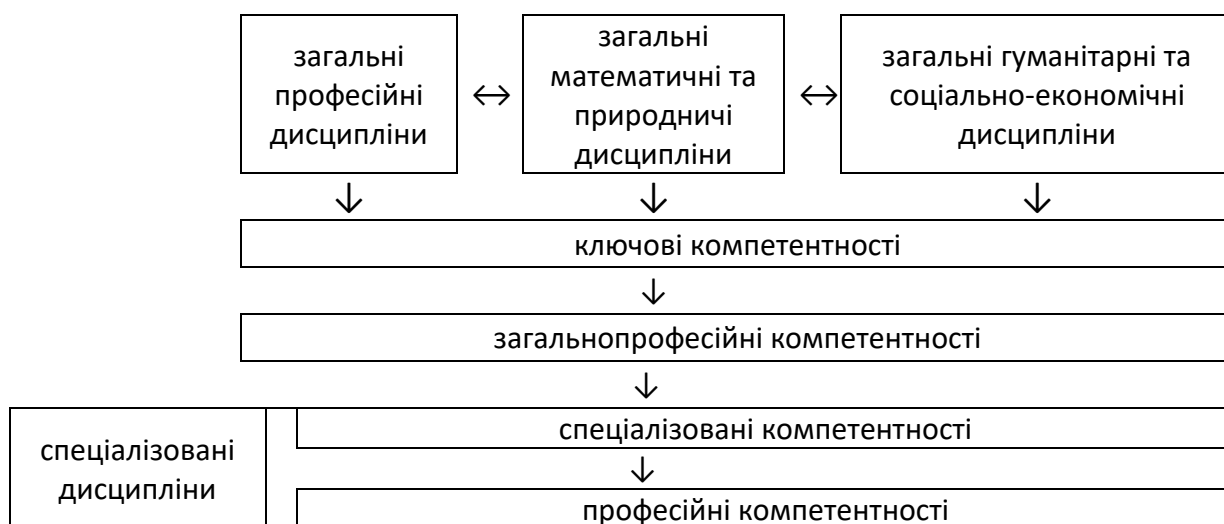
- формування професійної мотивації шляхом раціоналізації їх навчально-професійної діяльності (професійна надійність набагато сильніше взаємопов'язана з мотиваційним спрямуванням фахівця, ніж з іншими особливостями особистості).

У працях Т. Плачинди [7] відзначено, що в період євроінтеграційних процесів України професійна підготовка курсантів льотних навчальних закладів набуває пріоритетного значення. Формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного авіаційного фахівця є актуальним питанням льотних навчальних закладів України з огляду на забезпечення безпеки польотів світової авіації. Науковцем запропоновані педагогічні умови професійної підготовки майбутніх авіафахівців: рефлексія майбутнього авіафахівця як передумова до саморегуляції;

самоконтроль і самовдосконалення майбутнього авіафахівця; інтеграція предметів різних дисциплінарних циклів.

Приєднуючись до поглядів науковців Г. Лещенко та Т. Плачинди, ми вважаємо, що запропоновані ними педагогічні умови є основоположними для підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі.

За останні роки проблемі професійної підготовки авіафахівців на прикладі вивчення різних дисциплін (англійська мова, фізика, математика, психологія, фізичне виховання) присвячено багато робіт. Проте ці дослідження не вичерпують питання професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців, зокрема недостатньо розробленим є питання вивчення природничих дисциплін, через недооцінку і нерозуміння важливості та їх зв'язку із загальнопрофесійними і спеціалізованими дисциплінами. Взаємозв'язок між складовими професійної компетентності майбутнього авіафахівця й усіма дисциплінами, що викладаються в авіаційному ВНЗ, зображено на рис. 2.

Природничі дисципліни мають міждисциплінарний інтегративний характер, тому відображені як у загальноприродничих дисциплінах, так і в спеціалізованих дисциплінах. Формування ключових і загальнопрофесійних компетентностей відбувається при вивченні загальних гуманітарних, соціально-економічних, математичних, природничих і загальнопрофесійних дисциплін, а спеціалізованих і професійних компетентностей – при вивченні спеціалізованих дисциплін. Ключові і загальнопрофесійні компетентності є необхідною базою для формування спеціалізованих і професійних компетентностей майбутнього фахівця авіаційної галузі. Деякі автори акцентують свою увагу на невідповідності рівня отриманих під час навчання загальних чи спеціалізованих природничих знань рівню професійної компетентності фахівця.

Наразі зменшення кількості годин природничої підготовки авіаційних фахівців і підвищення вимог до якості такої підготовки вимагає переформатування процесу професійної підготовки в авіаційних ВНЗ. За допомогою правильно підібраних педагогічних умов можна підвищити якість, ефективність і результативність професійної підготовки майбутніх авіафахівців.

Упровадження системного аналізу аварійності польотів, пов'язаних із особливостями компонентів навколишнього середовища, має на меті вдосконалення професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі в контексті безпеки польотів. Дуже цінним для підготовки авіафахівців у контексті безпеки польотів є просторово-часовий контекст, адже, вивчаючи минулі помилки в теперішньому часі, можна запобігти їх повторенню в майбутньому. Розбір авіаційних подій на практичних заняттях із курсантами зменшить відсоток їх «ксерокопіювання».

Для підвищення якості природничої підготовки курсантів можна застосовувати проблемні методи навчання на основі впровадження системного аналізу аварійності польотів. Вони характеризуються діалогічним спілкуванням викладача й курсантів у процесі розбору проблемних ситуацій за відсутності готового стандартного рішення та спільного вирішення існуючих протиріч. Проблемні ситуації спрямовані на розвиток професійної мотивації курсантів, оскільки в процесі розбору проблемних ситуацій формулюються і вирішуються протиріччя, пов'язані з практикою польотів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, вивчивши думки науковців, визначаємо поняття педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх авіаційних фахівців як комплекс зовнішніх і внутрішніх, об'єктивних і суб'єктивних чинників, що сприяють ефективній та результативній побудові навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості щодо ефективної професійної діяльності в процесі опанування знань, умінь і навичок.

Основоположними педагогічними умовами для майбутніх фахівців авіаційної галузі є: рефлексія майбутнього авіафахівця як передумова до саморегуляції; самоконтроль і самовдосконалення майбутнього авіафахівця; інтеграція предметів різних дисциплінарних циклів. За умов використання сучасних новітніх технологій, інтеграції, індивідуалізації та диференціації навчання в тісній співпраці викладача і студента можливе досягнення мети навчання – професійна підготовка компетентнісного фахівця.

Перспективним напрямом подальшої роботи вважаємо обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх авіаційних фахівців у процесі вивчення природничих дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко Г. В. Формування фахових компетентностей курсантів льотних навчальних закладів у процесі вивчення фундаментальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук / Г. В. Герасименко. – Запоріжжя, 2015. – 20 с.

2. Задкова О. В. Формування готовності майбутніх пілотів до вирішення проблемних ситуацій в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. В. Задкова. – К., 2011. – 20 с.
3. Лаврухіна Т. В. Формування ключових компетентностей майбутніх авіаційних диспетчерів як умова готовності до професійної діяльності / Т. В. Лаврухіна // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2012. – Вип. 16. – С. 168–174.
4. Лещенко Г. А. Теоретичні і методичні засади формування професійної надійності фахівців з аварійного обслуговування та безпеки на авіаційному транспорті : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Г. А. Лещенко. – Запоріжжя, 2016. – 40 с.
5. Макаров Р. Н. Авиационная педагогика : учебник / Р. Н. Макаров, С. Н. Неделько, А. П. Бамбуркин, В. А. Григорецкий. – Москва – Кировоград : МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. – 433 с.
6. Москаленко О. І. Формування мотивації до професійного спілкування у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / О. І. Москаленко. – Черкаси, 2012. – 200 с.
7. Плачинда Т. С. Теоретичні і методичні засади забезпечення якості професійної підготовки курсантів льотних навчальних закладів в умовах євроінтеграції : дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Т. С. Плачинда. – Черкаси, 2015. – 400 с.
8. Пухальська Г. А. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності у майбутніх пілотів цивільної авіації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. А. Пухальська. – Черкаси, 2011. – 273 с.
9. Смирнова І. Л. Педагогічні умови формування інтегративних теоретичних знань зі спецдисциплін майбутніх пілотів у вищому льотному навчальному закладі / І. Л. Смирнова // Наукові записки КДПУ Серія: Педагогічні науки. – Кировоград : КДПУ, 2015. – Вип. 135. – С. 195–199.
10. Хрыков Е. М. Педагогические условия как составляющая научных знаний / Е. М. Хрыков // Путь образования. – 2011. – № 2. – С. 11–15.

REFERENCES

1. Herasimenko, N. V. (2015). *Formuvannia fakhovykh kompetentnostei kursantiv lotnykh navchalnykh zakladiv u protsesi vyvchennia fundamentalnykh dystsyplin [Formation of professional competence of cadets of flying education institutions in the study of fundamental disciplines]* (PhD thesis). Zaporizhzhia.
2. Zadkova, O. V. (2011). *Formuvannia hotovnosti maibutnykh pilotiv do vyrishennia problemnykh sytuatsii v profesiinii diialnosti [Forming of readiness of the future pilots for the decision of problem situations in professional activity]* (PhD thesis).
3. Lavruhina, T. V. (2012). *Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei maibutnykh aviatsiinykh dyspetcheriv yak umova hotovnosti do profesiinoi diialnosti [Formation of key competences of the future air traffic controllers as a condition of readiness to professional activity]*. Aktualni problemy sotsiologhii, psikhologhii, pedahohiki, 16, 168–174.
4. Leshchenko, H. A. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoi nadiinosti fakhivtsiv z avariinoho obsluhovuvannia ta bezpeky na aviatsiinomu transporti [Theoretical and methodical principles of formation of professional reliability of specialists in emergency service and safety on aviation transport]* (DSc thesis). Zaporizhzhia.
5. Makarov, R. N., Nedelko, S. N., Bamburkin, A. P., Hrihoretskii, V. A. (2005). *Aviatsionnaia pedahohika [Aviation pedagogy]*. Moskva – Kirovograd: MNAPChAK, GLAU.

6. Moskalenko, O. I. (2012). *Formuvannia motyvatsii do profesiinoho spilkuvannia u maibutnikh pilotiv mizhnarodnykh avialinii u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin* [Formation of motivation to the professional communication for the future pilots of international airlines in the process of study of professional disciplines] (PhD thesis). Cherkasy.

7. Plachinda, T. S. (2015). *Teoretychni i metodychni zasady zabezpechennia yakosti profesiinoi pidhotovky kursantiv lotnykh navchalnykh zakladiv v umovakh yevrointehratsii* [Theoretical and methodical principles of providing quality training of cadets of flying educational institution are in the conditions of eurointegration] (DSc thesis). Cherkasy.

8. Pukhalska, H. A. (2011). *Pedahohichni umovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u maibutnikh pilotiv tsyvilnoi aviatsii* [Pedagogical conditions of formation of communicative competence of the future pilots of civil aviation]. Cherkasy.

9 Smirnova, I. L. (2015). *Pedahohichni umovy formuvannia intehtyvatyvnnykh teoretychnykh znan zi spetsdystsyplin maibutnikh pilotiv u vyshchomu lotnomu navchalnomu zakladi* [Pedagogical conditions of formation of integrative theoretical knowledge in special subjects of the future pilots in higher flying education institutions] *Naukovi zapysky KDPU Serii: Pedahohichni nauky*, 135, 195–199. Kirovograd: KDPU.

10. Hrykov, E. M. (2011). *Pedahohicheskie usloviia kak sostavliaiushchaia nauchnykh znaniia* [Pedagogical conditions as part of scientific knowledge]. *Put obrazovaniia*, 2, 11–15.

РЕЗЮМЕ

Коваленко Оксана. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих авиационных специалистов как психолого-педагогическая проблема.

В статье проведен анализ научной психолого-педагогической литературы по педагогическим условиям формирования профессиональной компетентности, в частности у будущих специалистов в условиях современной подготовки в авиационных ВУЗах. Выделены существенные признаки педагогических условий. Уточнено понятие педагогических условий формирования профессиональной компетентности будущих авиационных специалистов. Охарактеризована профессиональная подготовка будущих авиаспециалистов как педагогический процесс. Освещены ключевые компетентности и компоненты готовности будущих авиаспециалистов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, педагогический процесс, авиаспециалист, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, готовность, деятельность.

SUMMARY

Oksana Kovalenko. Pedagogical conditions of forming professional competence of the future aviation specialists as a psycho-pedagogical problem.

In the article the analysis of scientific psycho-pedagogical literature is conducted in relation to the pedagogical conditions of forming professional competence of the future aviation specialists in terms of modern training in aviation institutions of higher education. Ensuring the safety of aviation flights with the rapid development of air transport put forward new requirements to the air specialists, the main of which is professional competence. Preparation of the future air specialists engaged in training aviation institutions of higher education, have properly prepare its graduates for the future

professional activity. The purpose of the article is a study of scientific opinion on the pedagogical conditions of forming professional competence of the future aviation specialists in modern aviation training institutions of higher education. Research methods: theoretical – analysis, systematization and generalization of data of psycho-pedagogical literature to determine the status elaborated above mentioned problems. It is distinguished substantial features of pedagogical conditions. The concept of pedagogical conditions of forming professional competence of the future aviation specialists as the complex of external and internal, objective and subjective factors, that contribute to effective and efficient construction of the educational process taking into account necessities, interests and personality capabilities for effective professional activity in the capture of knowledge, abilities and skills. It is described professional training of the future air specialists as pedagogical process. The concept “professional competence of the future specialists of aviation industry” is a quality multicomponent complex characteristic of preparedness of a specialist for professional work in aviation. The key are described competence and components of readiness of the future air specialists to professional activity, namely: for the future specialists of aviation industry consider fundamental pedagogical conditions: reflection of the future air specialists as precondition to self-regulation; self-control and self-perfection of the future air specialists; integration of various disciplinary subjects cycles. Under the terms of today’s latest technologies, integration, individualization and differentiation of studies in close cooperation the teacher and the student may achieve the goal of studies – professional competence training of a specialist. The grounds of pedagogical conditions of forming professional competence of the future aviation specialists and perspectives of the further work in the process of study of natural sciences are considered.

Key words: *pedagogical conditions, pedagogical process, air specialist, professional competence, professional training, readiness, activity.*

УДК 37.013.78: 796.011.1: 378

Ольга Кривонос
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-8076-3259

ЕВРИСТИЧНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ДИДАКТИЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Метою статті є аналіз дидактичних можливостей евристичного навчання як важливого чинника адаптації студентів молодших курсів до навчання в педагогічному університеті. Представлено теоретичні основи дидактичної адаптації студентів, проблеми її успішної реалізації, широкий інструментарій евристичного навчання, який забезпечує досягнення поставленої мети. Зокрема, проаналізовано принципи дидактичного навчання, його провідні методи, умови реалізації цих методів. Результати дослідження можуть бути використані викладачами університету для створення успішного середовища з метою подолання студентами проблем пристосування до нових умов навчання в вищому навчальному закладі.

Ключові слова: *навчання студентів, дидактична адаптація студентів, проблеми адаптації, загально навчальні компетентності, евристичне навчання, принципи евристичного навчання, методи евристичного навчання, успішне дидактичне середовище.*